

$$j = \text{•••••} T^4$$

INSTITUT "JOŽEF STEFAN" (IJS)

ODSEK ZA FIZIKO NIZKIH IN SREDNJIH ENERGIJ (F2)

ODSEK ZA ZNANOSTI O OKOLJU(O2)

Ugotavljanje stopnje radioaktivnosti in vsebnosti drugih onesnažil v živilih z analitskimi metodami

doc. dr. Benjamin Zorko

doc. dr. Marko Štrok

prof. dr. Nives Ogrinc

dr. Marijan Nečemer

dr. Jasmina Kožar Logar

Institut "Jožef Stefan", Jamova cesta 39, Ljubljana, Slovenija

UGOTAVLJANJE STOPNJE RADIOAKTIVNOSTI IN VSEBNOSTI DRUGIH ONESNAŽIL V ŽIVILIH Z ANALITSKIMI METODAMI

KAZALO

- × Uvod
- × Predstavitev dejavnosti
- × Zagotavljanje analiz po akreditiranih postopkih
- × Radioaktivnost v hrani in krmi
- × Ugotavljanje geografskega porekla živil
- × Ugotavljanje pristnosti živil
- × Sklepi

PREDSTAVITEV DEJAVNOSTI

- ✗ Institut »Jožef Stefan« na področju varne hrane že desetletja zagotavlja analitske metode ugotavljanja vsebnosti onesnažil v živilih, stopnje onesnaženosti živil, razvoj novih metod in pristopov za ugotavljanje porekla živil

Spektrometrijski sistem za visokoločljivostno spektrometrijo gama (VLG)

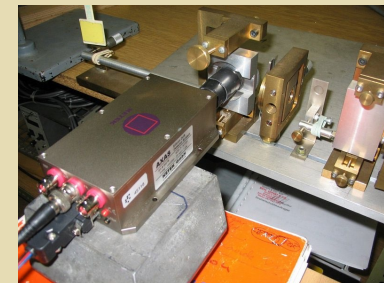

Masni spektrometer za stabilne izotope lahkih elementov

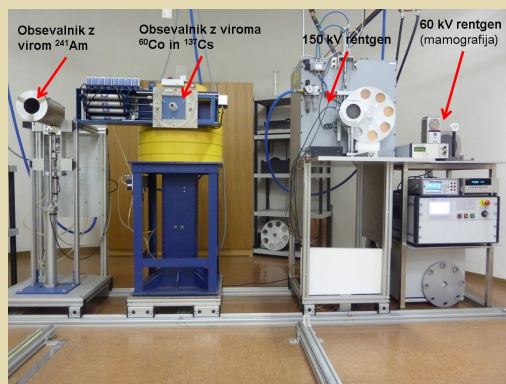
MC ICP-MS

Scintalcijski števci QUANTULUS (Perkin Elmer)

Spektrometer za TXRF analize

Obsevalna oprema v NDS

Proportionalni števec FHT 770T-6, Eberline z nizkim ozadjem, ki je namenjen predvsem meritvam sevalcem beta, kot sta Sr-90 in Sr-89.

PREDSTAVITEV DEJAVNOSTI

× Odsek za fiziko nizkih in srednjih energij - F2

- + V skupini za meritve ionizirajočega sevanja izvajamo osnovne in aplikativne raziskave v fiziki nizkih in srednjih energij (atomska in jedrska fizika);
- + Ukvarjamo se z radiološkim varstvom okolja
  - × nadzor obratovanja jedrskih objektov (ocena učinkov)
  - × nadzor vsebnosti radioaktivnih snovi v živilih in okolju
- + V okviru odseka deluje Ekološki laboratorij z mobilno enoto (ELME), ki je specializirana enota Civilne zaščite (CZ URSZR).

Odsek za fiziko nizkih in srednjih energij – F2

<https://f2.ijs.si/>

Struktura
hadronskih
sistemov

Raziskave
atomov,
molekul in
struktur s fotoni
in delci

Premična
arheološka
dediščina

Mikroanalitski
center

Meritve ionizirajočega sevanja
(vodja: doc. dr. Benjamin Zorko)

Akreditacija po standardu ISO/IEC 17025

<https://f2.ijs.si/sl/infrastruktura/ISMIS>

TLD
Laboratorij za TL
dozimetrijo

NDS
Laboratorij za
dozimetrične
standarde

B. Zorko et. al.,

XRF
Laboratorij za
rentgensko
spektrometrsko
analizo

ELME

LSC
Laboratorij za
tekočinsko-
scintilacijsko
spektrometrijo

LMR
Laboratorij za
meritve
radioaktivnosti

PREDSTAVITEV DEJAVNOSTI

× Odsek za znanosti o okolju - O2

- + V skupini za Organsko biogeokemijo izvajamo osnovne in aplikativne raziskave na področju kakovosti, varnosti in pristnosti živil;
- + Ukvarjamo se z raziskovanjem prepletanja fizikalnih, kemijskih in bioloških procesov, ki oblikujejo naše okolje, ter vpliv človeka in njegove dejavnosti na okolje.

Odsek za znanosti o okolju - O2

<http://www.environment.si/>

ZAGOTAVLJANJE ANALIZ PO AKREDITIRANIH POSTOPKIH

- ✗ Odseka F2 (LMR) in O2 (Radiokemija) sta s pooblastilom št. 35400-3/2019/12 z dne 14. 1. 2020, ki jo je izdala Uprava Republike Slovenije (URSJV), pooblaščen za izvajanje monitoringa radioaktivnosti v okolju
- ✗ Odsek za fiziko nizkih in srednjih energij F2 (*akreditacijski listini LP-022 in LK-017*):

Sistem kakovosti v skladu z zahtevami standarda SIST EN ISO/IEC 17025:2017

- ✗ **Vzorčevanje in priprava vzorcev (SIST 17025)**
  - ✗ **visokoločljivostna spektrometrija gama (VLG)**
  - ✗ **Tekočinsko-scintilacijska spektrometrija (LSC) (H-3 (voda, urin), C-14, celokupni sevalci α in β)**
  - ✗ **Rentgenska spektrometerska analiza (XRF)**
  - ✗ **Termoluminiscenčna dozimetrija (TLD) – analiza obsevanih živil**
  - ✗ Priprava in interpretacija rezultatov meritev
  - ✗ Radiološka mobilna enota (ELME)
  - ✗ kalibracije merilnikov hitrosti doze in površinske kontaminacije (SSDL)
- ✗ Odsek za znanosti o okolju O2 (*akreditacijska listina LP-090*):

Sistem kakovosti v skladu z zahtevami standarda SIST EN ISO/IEC 17025:2017

- ✗ **Sr-89/Sr-90**
- ✗ **C-14 (zrak, alkalne tekočine)**
- ✗ **H-3 (voda, urin)**
- ✗ **Elementna sestava vzorcev**
- ✗ **Aktinidi (U, Pu, Ra, ...)**
- ✗ **Stabilni izotopi**

ZAGOTAVLJANJE ANALIZ PO AKREDITIRANIH POSTOPKIH

- ✘ **Monitoringi radioaktivnosti v okolju in drugi programi in projekti, kjer ugotavljamo koncentracijo kontaminantov v hrani:**
  - + Nadzor radioaktivnosti v okolici NEK – **obratovalni monitoring (NEK)**
  - + Monitoring radioaktivnosti v življenjskem okolju (URSJV)
  - + Monitoring radioaktivnosti pitne vode (URSVS)
  - + Neodvisni nadzor obratovalnega monitoringa (NEK + URSJV)
  - + **Monitoring radioaktivnosti krme (MKO)**
  - + Monitoring radioaktivnosti v okolici Centralnega skladišča RAO v Brinju (ARAO)
  - + Meritve koncentracij radionuklidov v plinastih efluentih (NEK)
  - + Meritve skupne aktivnosti sevalcev alfa in beta v pitni vodi (URSVS)
  - + Vzdrževanje in zagotavljanje pripravljenosti na izredni dogodek (NEK, URSZR - MORS)
  - + Monitoring radioaktivnosti v okolici Žirovskega Vrha

ZAGOTAVLJANJE ANALIZ PO AKREDITIRANIH POSTOPKIH

✘ Odseka F2 (LMR) in O2 (Radiokemija) sta z odločbo št. U3301-4/2021 z dne 08.01.2021, ki jo je izdala Uprava Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (URSVHVVR-MKGP), določena za uradna laboratorija za opravljanje uradnih analiz radioaktivnosti v vzorcih živil.

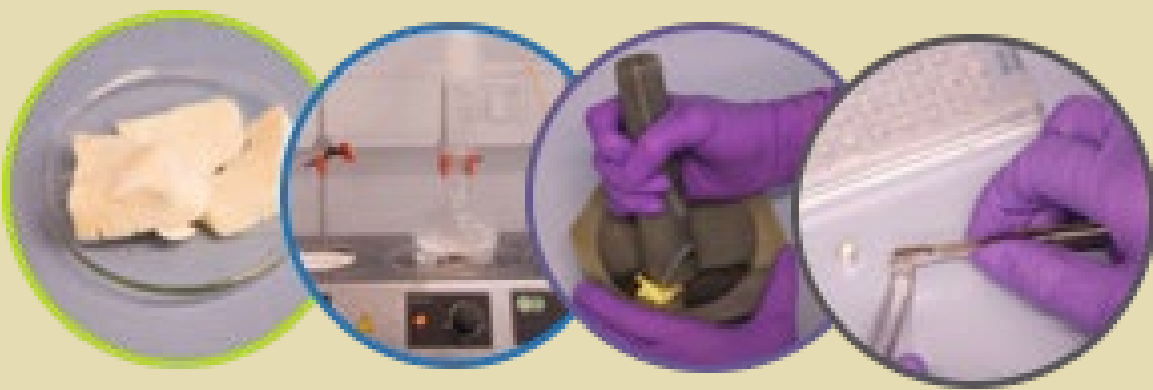

Priprava vzorcev hrane za analizo z visokoločljivostno spektrometrija gama (VLG)

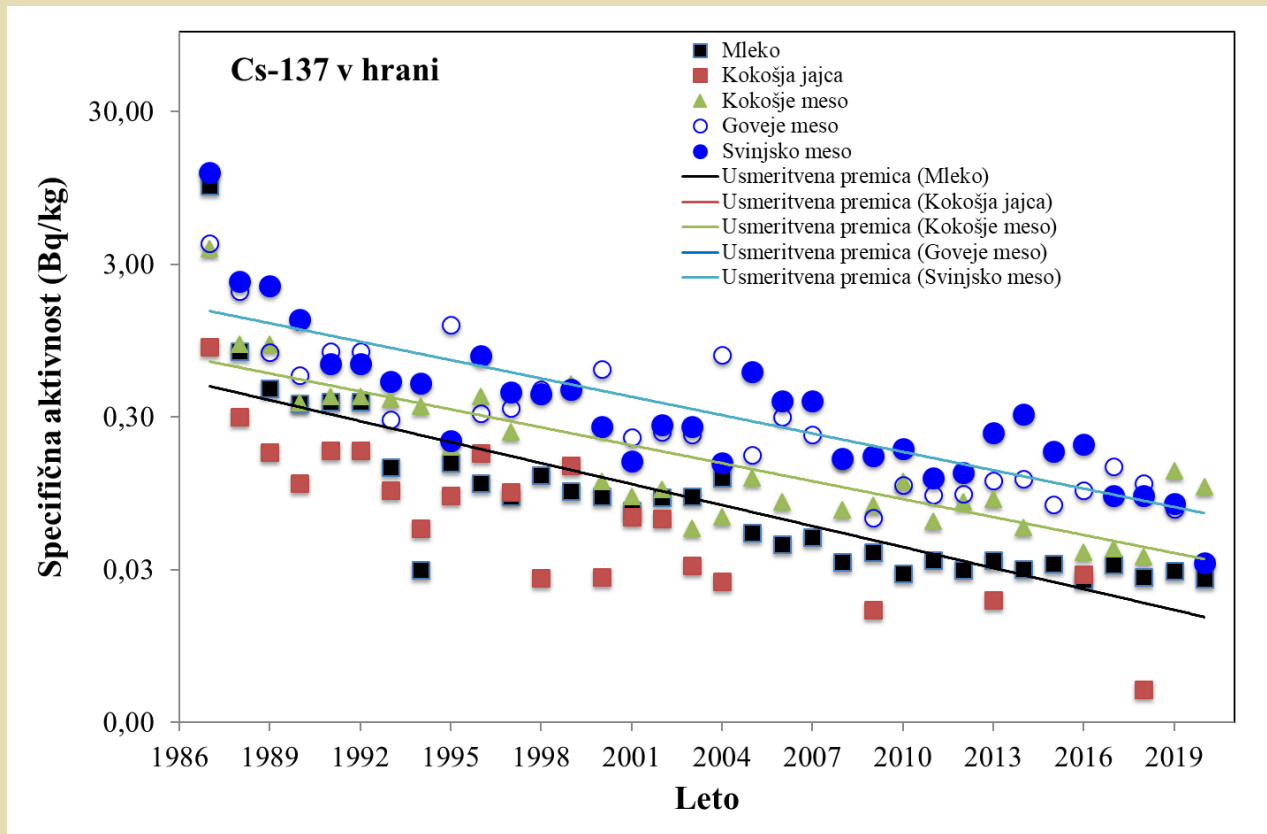
ZAGOTAVLJANJE ANALIZ PO AKREDITIRANIH POSTOPKIH

- ✘ Odsek O2 z odločbo št. U332-17/2019 z dne 9.9.2019, ki jo je prav tako izdala URSVHVVR-MKGP, opravlja kot uradni laboratorij analize stabilnih izotopov v vzorcih živil in jih uporablja pri preverjanju pravilnega označevanje geografskega porekla živil

Priprava vzorcev hrane za analize stabilnih izotopov

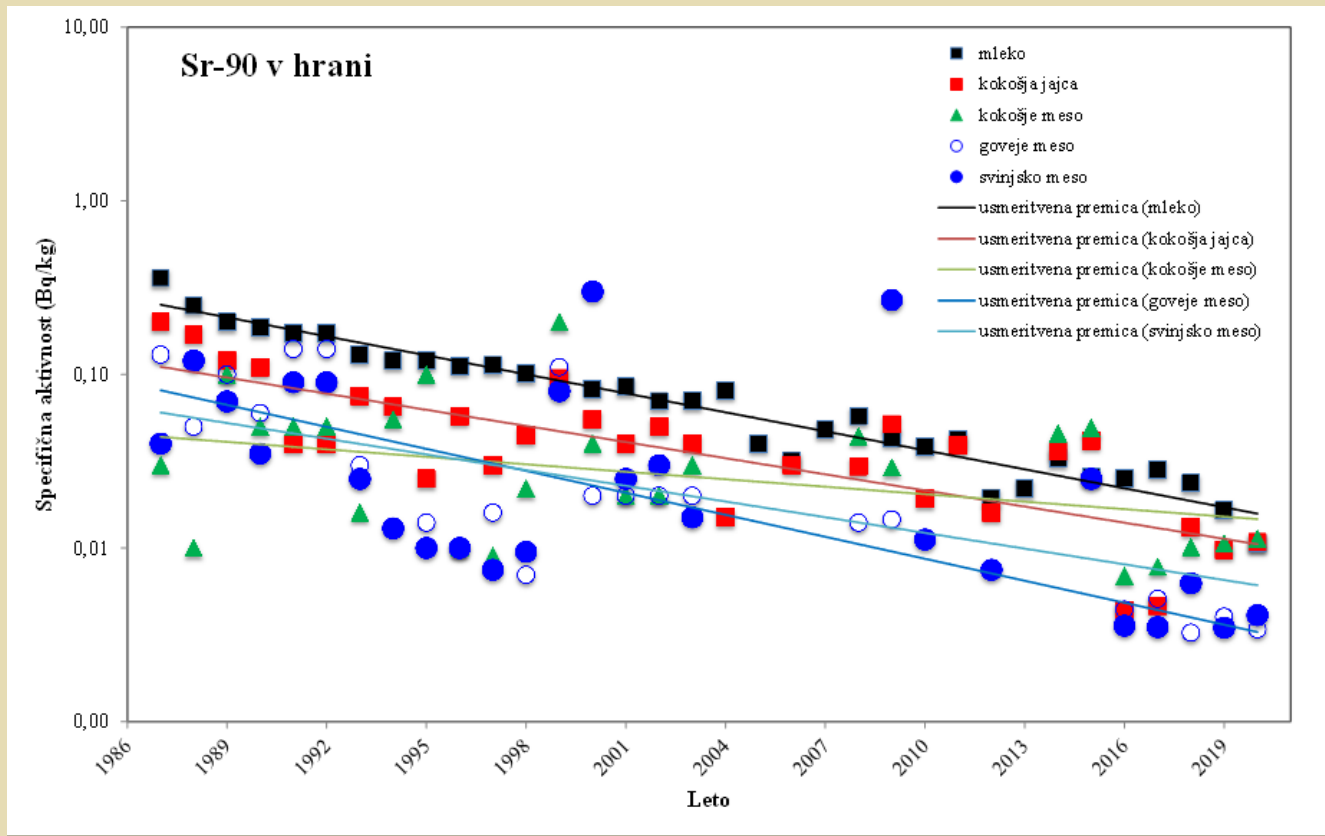
RADIOAKTIVNOST V HRANI IN KRMI

Vzeto iz: B. Zorko, D. Glavič-Cindro, M. Stepišnik, J. Kožar Logar, T. Petrovič, M. Giacomelli, M. Korun, K. Vogel-Mikuš, Ovrednotenje meritev radioaktivnosti v reki Savi, pitni vodi, padavinah, zraku, zemlji in hrani v okolici NEK in po Sloveniji ISBN 978-961-264-211-2, IJS Ljubljana, 2021

Izmerjene specifične aktivnosti Cs-137 v mleku, kokošjih jajcih ter kokošjem, govejem in svinjskem mesu, vzorčenih v okolici NEK, od leta 1987 do 2020. Specifične aktivnosti v zadnjih letih so nižje kot v predčernobilskem obdobju. Vrednosti so prikazane v logaritemski skali.

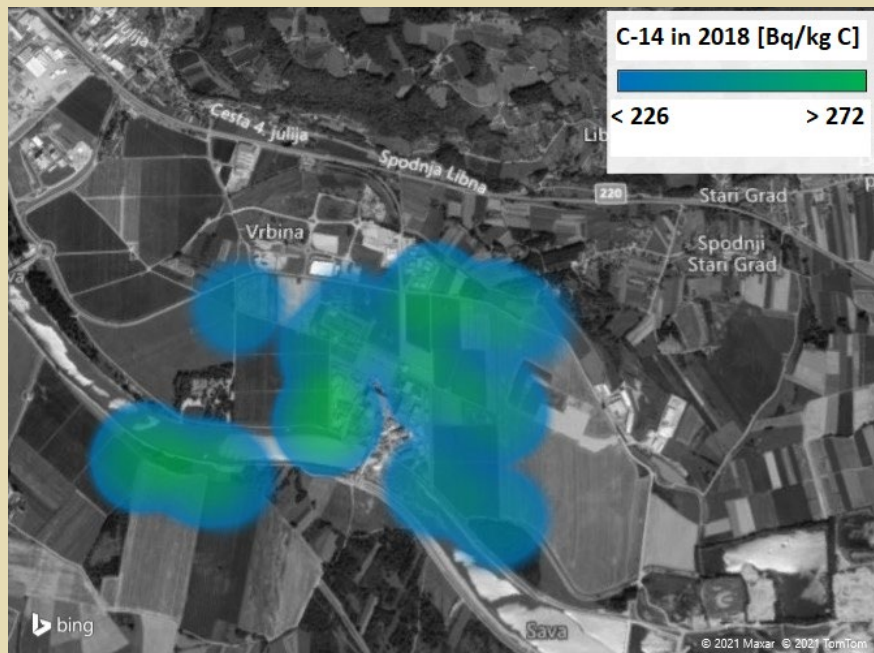
RADIOAKTIVNOST V HRANI IN KRMI

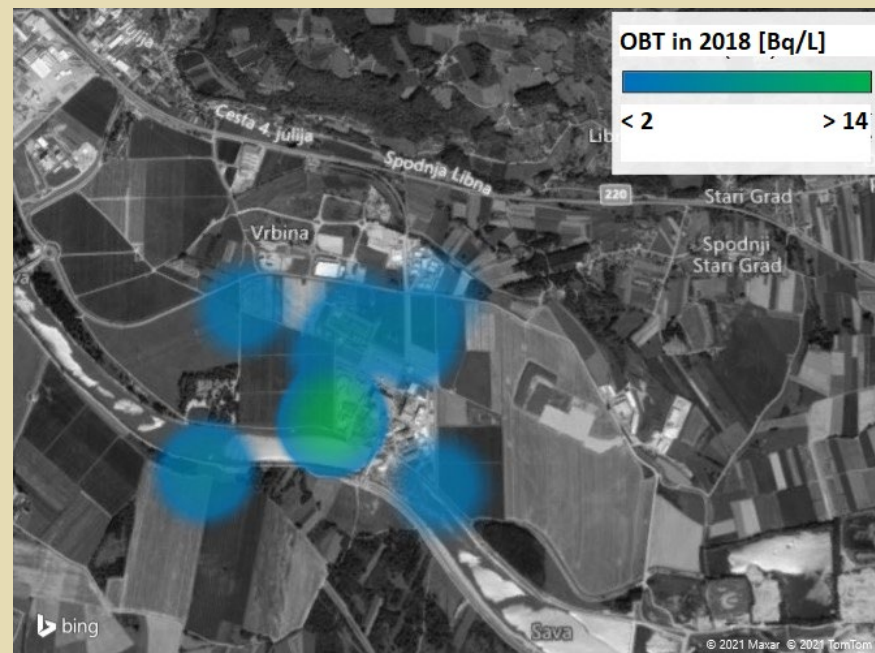
Vzeto iz: B. Zorko, D. Glavič-Cindro, M. Stepišnik, J. Kožar Logar, T. Petrovič, M. Giacomelli, M. Korun, K. Vogel-Mikuš, Ovrednotenje meritev radioaktivnosti v reki Savi, pitni vodi, padavinah, zraku, zemlji in hrani v okolici NEK in po Sloveniji ISBN 978-961-264-211-2, IJS Ljubljana, 2021

Izmerjene specifične aktivnosti Sr-90 v mleku, kokošjih jajcih ter kokošjem, govejem in svinjskem mesu, vzorčenih v okolici NEK, od leta 1987 do 2020. Specifične aktivnosti v zadnjih letih so nižje kot v predčernobilskem obdobju. Vrednosti so prikazane v logaritemski skali.

RADIOAKTIVNOST V HRANI IN KRMI

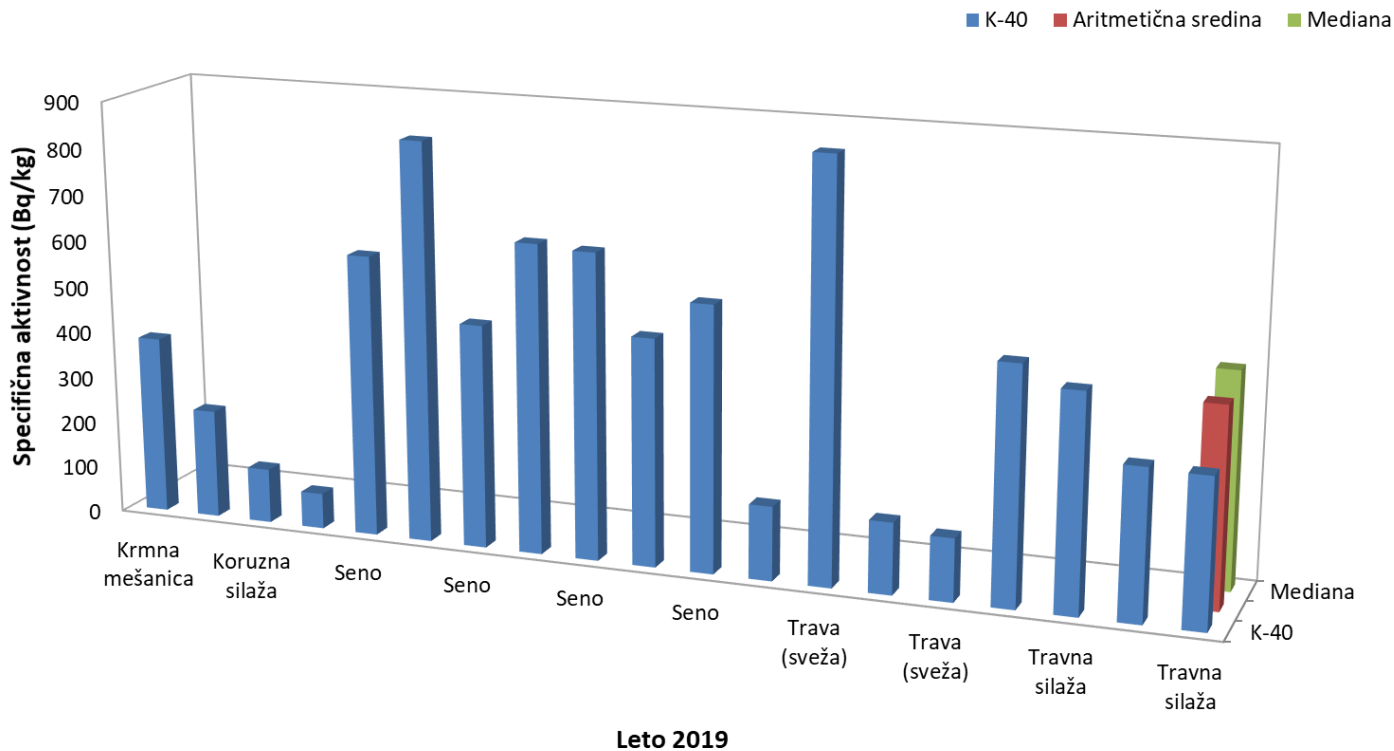
Vsebnost C-14 v hrani in rastlinju v okolici NEK

Vsebnost organsko vezanega H-3 (OBT) v hrani in rastlinju v okolici NEK

Meritve in interpretacija: dr Romana Krištof

RADIOAKTIVNOST V HRANI IN KRMI

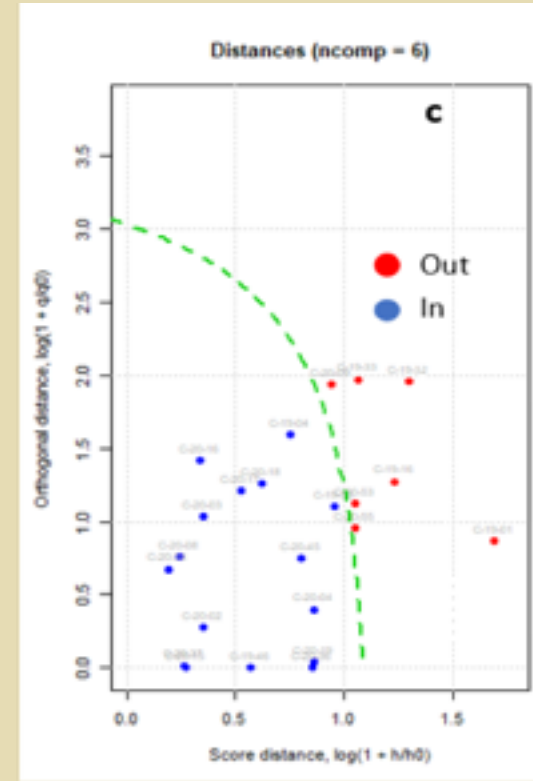
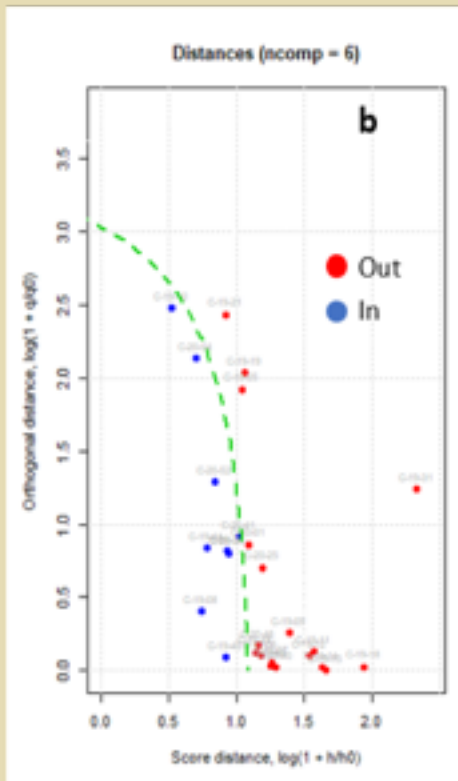
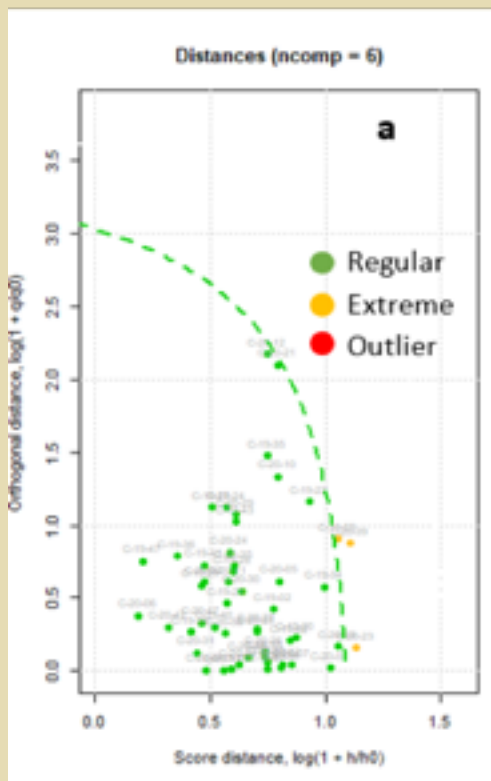
Izmerjene specifične aktivnosti K-40 v krmilih v letu 2019.

UGOTAVLJANJE GEOGRAFSKEGA POREKLA ŽIVIL

Izgradnja modela DD-SIMCA -
pristni vzorci

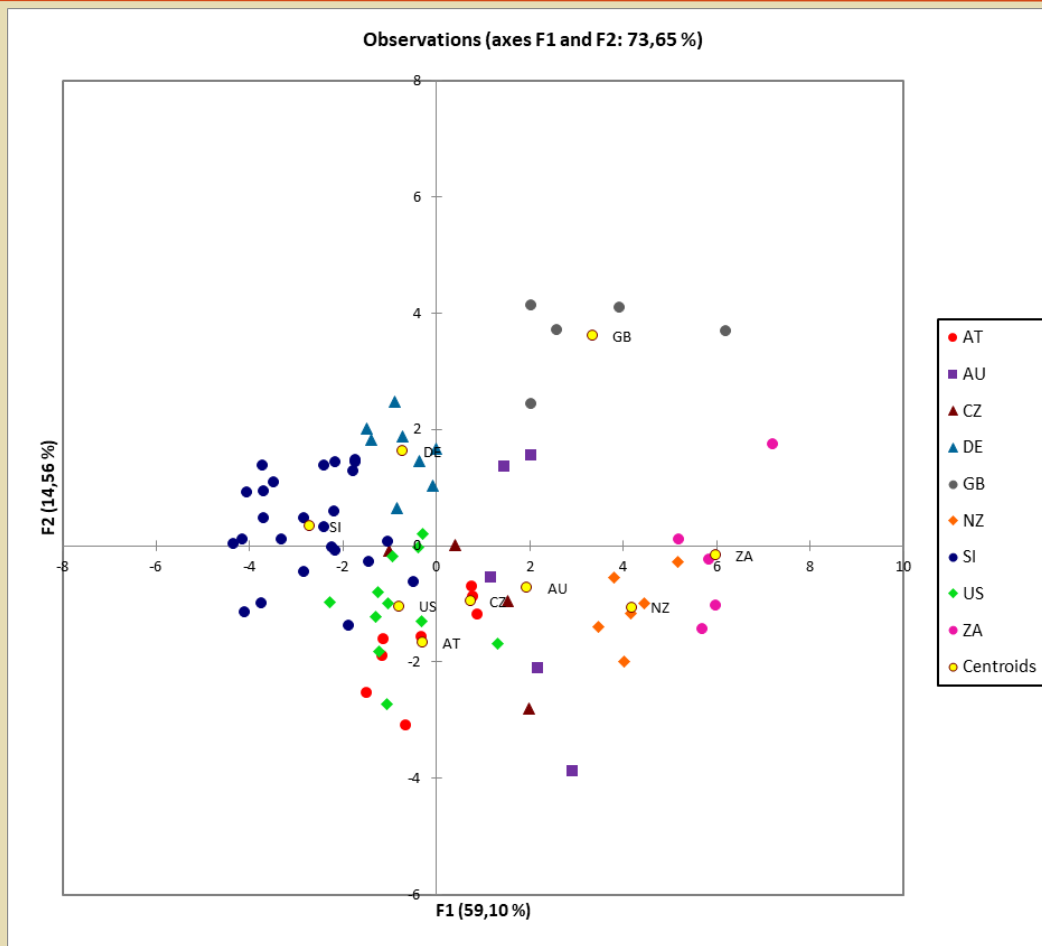
Testiranje modela -
tuji vzorci

Uporaba modela -
preverjanje vzorcev na tržišču

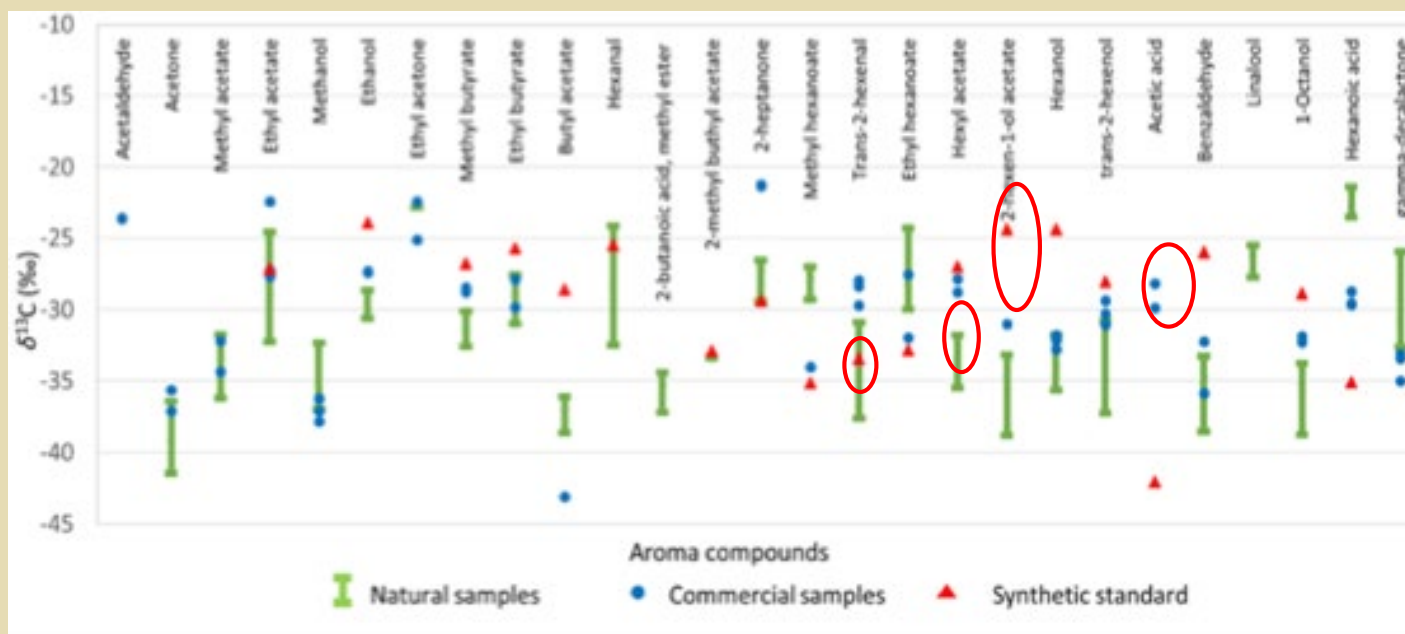
Poreklo izbranih vrst sadja in zelenjave

UGOTAVLJANJE GEOGRAFSKEGA POREKLA ŽIVIL

Diskriminantna analiza 77 vzorcev hmelja na elementno sestavo Ti, Si, P, S, Cl, K, Ca, Mn, Fe, Zn, Br, Rb, Sr (AT-Avstrija, AU-Avstralija, CZ-Češka, DE-Nemčija, GB-Velika Britanija, NZ-Nova Zelandija, SI-Slovenija, US-ZDA, ZA-Južnoafriška Republika)

UGOTAVLJANJE PRISTNOSTI ŽIVIL

Jagodni destilati

SKLEPI

- ✘ *IJS prispeva k zagotavljanju varne in zdrave hrane s preiskavami vzorcev hrane z različnimi analitskimi metodami, s čimer podpiramo trajnostni razvoj lokalnega kmetijstva ter prepoznavnost regij, kjer pridelujejo ali predelujejo varno hrano.*
- ✘ *Analize vzorcev hrane in krme se izvajajo redno v okvirih različnih programov monitoringov radioaktivnosti v okolju v RS*
- ✘ *Stopnja radioaktivnosti umetnih radionuklidov v hrani, ki je pridelana v RS, je nižja kot v predčernobilskem obdobju*
- ✘ *V gozdnih ekosistemih v RS še lahko zaznamo povišane specifične aktivnosti Cs-137*
- ✘ *Okrepiti bi bilo potrebno nadzor uvožene hrane, predvsem tiste, za katero ne dosegamo samooskrbe (sadje, zelenjava)*
- ✘ *Okrepiti raziskave in študije*

Hvala za vašo pozornost!

Pišite nam:

Benjamin Zorko (F2-ISMIS): benjamin.zorko@ijs.si

Marko Štrok (O2-Radiokemija): marko.strok@ijs.si

Marijan Nečemer (F2-XRF): marijan.necemer@ijs.si

Nives Ogrinc (O2-Biogeokemija): nives.ogrinc@ijs.si

Jasmina Kožar Logar (F2-LSC): jasmina.logar@ijs.si